

เปรียบเทียบคำวขอเรื่องหงส์หินของเจ้าสุริยวงศ์และหงส์มาค่าของพระยาโลมาวิสัย

เนื่องจากคำวขอเรื่องหงส์หินของเจ้าสุริยวงศ์และคำวขอเรื่องหงส์มาค่าของพระยาโลมาวิสัยเป็นเรื่องเดียวกันและคำประพันธ์เป็นประเภทเดียวกัน แต่ผู้แต่งอยู่คนละสมัย คือพระยาโลมาวิสัยมีชีวิตอยู่ประมาณสมัยรัชกาลที่สองของกรุงรัตนโกสินทร์ แต่เจ้าสุริยวงศ์อยู่ในสมัยรัชกาลที่ห้าและหก ผู้เขียนจึงได้ศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมทั้งสองและได้พบความแตกต่างดังนี้

๑. จุดประสงค์ในการแต่ง

หงส์หินของเจ้าสุริยวงศ์ฉบับพิมพ์ พศ. ๒๔๒๐ มิได้กล่าวถึงจุดประสงค์ใดๆไว้เมื่อไหว้ครูแล้วก็ดำเนินเรื่องต่อเนื่องกันไปตามลำดับ จนกระทั่งตอนจบเรื่องโคลงสรุปเรื่องก็เป็นเพียงคติสอนใจผู้อ่านหรือผู้ฟังเท่านั้น

ส่วนฉบับของพระยาโลมาวิสัยนั้น กล่าวไว้ตอนท้ายเรื่องว่าเพื่อให้ผู้ฟังจดจำเรื่องนี้แล้วเล่าสืบต่อกันไปเพื่อจะได้รับกุศล ดังนี้

"...ฟังก็เหอะ	หย่าสลั่งแฉกฉว	เราควรชักชวน	เอากันแวกเฝ้า
เอาใส่ใจจำ	คร่าวหม่มพรเจ้า	หย่ามันนั่งฟังกาย	
ควรเก็บใส่ไว้	มโนใจนาย	สืบปรียาย	ไซจาเล่าคำ
หากเป็นกุศล	ส่วบุญออกกว้าง	ควยเทศแห่งสี่ลธม	
ควรนบ่นอม	ตั้งเจตใจจำ	ยังคร่าวมาค่า	นี้ไว้ที่ได้
ควรมีปูบผา	รูปทอนตามไหว	นบ่นอมชรามบูชา...	

๑. พระยาโลมาวิสัย, 'คำวขอเรื่องหงส์มาค่า' สมุดข่อยอักษรลานนา อยู่ในความครอบครองของ นายสิงพะ วรรณสัย ตอนท้ายเรื่อง

๒. ที่มาของเรื่อง

ในฉบับของเจ้าสุริยวงศ์นั้นมีใจกล่าวอย่างชัดเจนว่าการแต่งเรื่องนี้ได้
ความนึกมาจากไหน

ฉบับของพระยาโลมาวิสัยนั้นกล่าวถึงที่มาของเรื่องไว้ชัดเจนว่าแต่งขึ้นตาม
เรื่องในสลกทึปนี้ ดังนี้

*... ค่อยฟังสงสาน นิทานแห่งชาติ จักชักเกล้าเจื่อนวาที
ได้ค้อรไค้ ออกตามกณฐรี สลกทึปปณี หากไซ้ออกคัง...*

ก่อนหน้านั้นก็ได้ปรากฏว่ามีใครแต่งคำขอเรื่องหงส์ผาคำหรือหงส์หินมาก่อน
แม้กระทั่งในปัญญาสชาดกก็ได้ปรากฏเรื่องนี้ด้วยเช่นกัน จึงเป็นที่เห็นได้ชัดว่า
พระยาโลมาวิสัยเป็นผู้แต่งคำขอเรื่องนี้ไว้เป็นคนแรก

๓. การดำเนินเรื่องและรายละเอียดในเรื่อง

๓.๑. การกล่าวถึงเหตุการณ์เดียวในเรื่องสองครั้ง

เจ้าสุริยวงศ์มักเอ่ยถึงเรื่องที่จะบังเกิดขึ้นไว้ก่อน โดยแนะแนวทางของเรื่อง
ก่อนที่จะกล่าวถึงเหตุการณ์นั้นอีกครั้งหนึ่งในเวลาต่อมา

ส่วนพระยาโลมาวิสัยจะกล่าวถึงเรื่องนั้นเพียงครั้งเดียว ดังจะยกมาเปรียบเทียบให้เห็นต่อไปนี้

๓.๑.๑. การกล่าวถึงเรื่องมีดิลกโมยตัวพระราชมารดาของท้าวพารานสี
เจ้าสุริยวงศ์กล่าวถึงเรื่องนี้ครั้งหนึ่งหลังจากการไหว้ครู ชมเมืองและกล่าวถึง
ท้าวพารานสี แล้วกล่าวอีกครั้งหนึ่งในตอนที่ท้าวพารานสีบังคับให้ราชบุตรทั้งหก
ไปค้นหาพระเจ้ายา

พระยาโลมาวิสัยกล่าวถึงเรื่องนี้เพียงครั้งเดียว คือตอนที่ท้าวพารานสี
ต้องการให้ราชบุตรไปค้นหาพระเจ้ายา และทรงเล่าเรื่องดังกล่าวโดยละเอียด

๓.๑.๒ การกล่าวถึงการประทุษร้ายลูกของนางวิมาลา

เจ้าสุริยวงศ์กำหนดให้นางมเหสีรองทั้งหกโคยบินโทรท่านายว่าโอรสของนางวิมาลาคือโพธิสัตว์ ดังนั้นจึงปรึกษากันวางแผนเตรียมฆ่าทารกนั้นไว้ตั้งแต่นางวิมาลายังไม่คลอด รวมทั้งการจัดหาลูกหมาไว้สับเปลี่ยนตัวอีกด้วย พอนางวิมาลาประสูติ นางเหล่านั้นก็ดำเนินตามแผนการ ซึ่งเป็นกรกล่าวซ้ำกับตอนที่ปรึกษาวางแผนไว้นั้น

พระยาโลมาวิสัยกล่าวถึงตอนนี้โดยบอกชัดเจนว่าโอรสของนางวิมาลาเป็นพระโพธิสัตว์แน่ เพียงแต่ตัวละครทั้งหมดในตอนนั้นไม่มีใครทราบความจริงข้อนี้ เพราะฉะนั้นเมื่อนางวิมาลาประสูติโอรส นางทั้งหกก็ปรึกษากันจะฆ่าทารกในตอนที่นางวิมาลาไม่รู้สึกรู้สีก้าว และนางเหล่านั้นเมื่อลงมือแล้วก็ดำเนินการทั้งหมดในคราวเดียวที่กล่าวต่อนั้น

๓.๑.๓ ตอนราชบุตรทั้งหกประทุษร้ายแก่ทศกษัตริย์วงสา

เจ้าสุริยวงศ์กล่าววว่าขณะที่ราชบุตรเหล่านั้นรอกการกลับของพระโพธิสัตว์อยู่ในคายนันท์ก็โคยปรึกษากันและลงมติว่าจะจับพระโพธิสัตว์ฆ่าทันทีที่พาพระเจ้าย่าไปถึงค้าย ซึ่งเมื่อพระโพธิสัตว์พาพระเจ้าย่าไปถึงราชบุตรก็ช่วยกันจับพระโพธิสัตว์แล้วฆ่าเสียตามที่ปรึกษากันไว้นั้น

พระยาโลมาวิสัยกล่าวถึงเหตุการณ์ตอนนี้ว่า เมื่อทศกษัตริย์วงสาพาพระเจ้าย่าไปถึงค้าย ราชบุตรทั้งหกก็ซุ่มซิบปรึกษากันในตอนนั้นแล้วก็ดำเนินการตามที่ตกลงกันว่าจะฆ่ากันทันที

๓.๒ การทรงครรภ์ของนางวิมาลา

เจ้าสุริยวงศ์กล่าวว่า นางวิมาลาทรงครรภ์ครบ ๑๐ เดือนจึงประสูติ พระยาโลมาวิสัยกล่าวว่า นางวิมาลาทรงครรภ์ ๑๒ เดือน

๓.๓ ชื่อสถานที่อยู่ของกุมารโพธิสัตว์เมื่อพระอินทร์ขึ้นไปเสด็จ

เจ้าสุริยวงศ์บอกว่าอยู่บนสวรรค์ชั้นกุสิลิต

พระยาโลมาวิสัยกล่าวว่าอยู่บนสวรรค์ชั้นกาวดึงส์

๓.๔ ชื่อของตัวละครในเรื่อง

เจ้าสุริยวงศ์มีใ้กำหนดชื่อดีลงไปชัดเจน แต่ในตอนวิวาทกับนางสร้อยจินดา

กล่าวว่า

"...เอาค้ายผูกมัด มีเจ้าทรินหง กับคู่มือก สมองลูกเต่า..."

นอกจากนี้ชื่้ออื่นเรียก เช่น โพธิสัตว์, หน่อโพธา, หน่อสักรา, หน่อสัตดา, เจ้ากุมมาร หรือเจ้ากุมารน้อย แต่ทั้งหมดนี้บุคคลเดียวกัน ทั้งนี้เป็นที่เข้าใจกันทั่วไปว่าชื่้อที่ ไซ้เรียกขานนั้นชื่้อ เจ้าหงส์หิน

ฉบับของพระยาโลมาวิสัยกำหนดชื่้อไว้แน่นอนคือ

"...ตามกรกฏ แหงเจ้าอนน้อย อันเปนนลฺกเจ้าราชา
วาหุคคต ชคตียวงสา หีมี่ที่สา อายุตั้งหมีร์..."

ทั้งนี้อาจมีการใช้ชื่้อเรียกว่า ชคตีย, ชคตียา, ชคตียวง, หรือ ชคตียวงสา หรือโพธิสัตว์ก็ได้ ที่น่าแปลกใจคือชื่้อที่ว่าหุคคตชคตียวงสานี้ใช้เพียงครั้งเดียว นอกนั้นเป็นหุคคตชคตียวงสาทั้งสิ้น

๓.๕ การใช้โคลงสรุป

เจ้าสุริยวงศ์ใช้โคลงสี่และโคลงสามอย่างละสองบท เขียนสลับกันไว้ท้ายเรื่อง และโคลงดังกล่าวนี้เป็นคติสอนใจให้ผู้ฟังไม่พึงปฏิบัติตามนางทั้งหกและราชบุตรเหล่านั้น

พระยาโลมาวิสัยใช้โคลงสรุปเรื่องเมื่อจบแต่ละบท ซึ่งโคลงนั้นอาจเป็นโคลงสอง, สาม, หรือสี่ก็ได้ โดยใช้โคลงดังกล่าวเขียนสลับกันไปโดยเริ่มด้วยโคลงสี่ก่อน แล้วจึงใช้โคลงอื่นสลับ จำนวนโคลงจะมากหรือน้อยขึ้นกับความยาวของบทที่ต้องการจะสรุปนั้น มีบางบทที่เนื้อความสั้นมากก็อาจใช้เพียงโคลงสี่ชนิดเดียวก็ได้ และท้ายที่สุดก็มีโคลงสี่บทที่มีเขียนสมุคช้อยนั้นด้วย

- ๑. กุวิทยานิพนธ์ บทที่ ๒ หน้า ๕๓
- ๒. พระยาโลมาวิสัย, "คาวขอหงส์มาค่า", บทที่ ๓
- ๓. กุวิทยานิพนธ์ หน้า ๑๐๘

๓.๖ การเสกหงส์พาหนะของทศกษัตริย์วงสา

ฉบับของเจ้าสุริยวงศ์กล่าวอย่างง่าย ๆ ว่า

"...แล้วรยกเอาทริน มามนสวาดทอง
ตามบรสัง คำนคงป่าไม้
บกแดนน้ำ คีลีเขาชอร
คันชี่ยนทริน ที่เรามอบให้
เถิงจักชญา ไกลศาลลิบ

ที่เป็นหงของชี้ไธ
จักชี้ข้ามสาคร
หลอรจักไฟ ทางไกลแลไกล
กับคณเขยยดีคาปธิป
ค้เหมือรนึ่งไกลริมมี..."

ส่วนฉบับของพระยาโลมาวิสัยกล่าวไว้ละเอียดว่า

"...ขุนสุวัร จึงอุ้มเอาไชย
ยัวริยาขยาย สุกอรมาใส่
จุกอกเถิง รอกเทิงที่ไกล
คี้หินแก้ว อันมีเทศ
มีทั้งรูปนก แลเศรูปหง
รูปสาวริกา รูปนกแขกเตา
รูปสกฤตณา วงวयरแวงครอม
สกฤตณก อันควรขีป็น
เวหาหน พายบนวิ้งหวาย
เป็นของคี้ กับห้องชั้นฟ้า
ว่าหินแก้วนิลล ทานจงปงปู
อันร่ารันทา มาคายนอดสรอย
คันจักสม ตามคังความมก
หินนิลล ทานจงกรคกร
ยังจักได้เถิง เป็นพรยอดสรอย

ลงจากห้องค้อไซ
มีทกขีใน ฝ่ายเพื่องเบื่องไต
กอรมาคว่านิลล
เป็นรูปกยวายนวน
มยุรา ยุงคว่าไผ่เฝ้า
ปกชิตีชาพร่าพรอม
โหอะเห็นชายเคินบิน
พรองค์อื่น เคียทรงแผ่นดิน
เหมือรอรชาในมิ่งมล่า
อินทอมเจ้าไพฑู
ทานจงมุก กุมมารผู้หน้อย
ชวันคีนมากนิก
อันไผ่ได้สพพญู
ยังลุกรักกู อันลยงแคหนอย
สพพญูพุทธ

จึงให้มาค้า ลูกชื่อนิลล
ที่เก็ฐเป็นนก วิเศษสรฐาน
พาลานสี เขาจับจอกโกล

กับเก็ฐตั้งวิญญาณ
พาเอากุมमार ลงสู่ทวีปไต
เดินมาคาแม่ทาว..."

๓.๗ ลักษณะของหงส์

เจ้าสุริยวงศ์มีไคพรรณนาถึงลักษณะหงส์นั้นเลย

พระยาโลมาวิสัยบอกลักษณะหงส์นั้นดังนี้

"...ค่วยอานุพราบ แห่งอิฐฐาน	พรอินวอนวาน นบนี้วตั้งหน้า
นิลลค้า มายะแตกอา	ตกลงมาผ้าเพื่อง
บัพโพเหิง เมินนานชาเข็ง	เปนนกแกวงวงงา
มีพรำพร้อม ปีกตั้งหุตา	สองบาทา ปกขีปีกอา
ออสสจร์ เก็ฐมาค้อหน้า	แห่งโพธิญาณหน้อทาว
บินเดินถอง ที่ไกลน้อมนำว	กัมมูปไหวคีนค้ำ

.....
อินป้อยทาว อนุญาตปงกมม	หันกษาค้า พาเห็นแอนฉาย
กางปีกหาง แกวงวงควายควาย	สองงายาวชวะชวาง
ปรออสสจร์ เพคพยงคังข้าง	กางปีกอาบินบน

.....
นกเทพทิพ บัถำไคเจ้า	นิลลค้า ตรีสสองแจง
เหมือรสาลี อินท้านตากแห่ง	ปีวลงมายองย้าย
ลงสู่แขวงโขง พาราแคว้นค้าย	ที่สวนคอกแกวอุญญาณ
ลงลอคแลว แห่งห้องสรฐาน	ทักที่อุญญาณ กางสวรไทยกว้าง
ที่แม่เทวี สฐิตเสปสร้าง	สเคจลาดลงจากนก
สองบาทา เจ้ายายยางยก	ทวยแมนฉายลีลา

๑๑. พระยาโลมาวิสัย; "ค้ำวขอหงส์ผาคี", บทที่ ๓

หงษ์ที่ท้าว กายเป็นผา
 อัสสจร์ เช่นเคปุรอัน
 คันกุมมาร ท่านมีช่องไซ้
 จักยกย้าย ค่าเนินเกินไกล

เป็นเสลา นอรคินหยุดัน
 แนนอรคินหยากไวย
 ประโยชกามขางไฟ
 จักไฟเมื่ออโศก เณหงเมื่อออัน..."

๓.๘ เรื่องการอธิษฐานเพื่อพิสูจน์ความเป็นแม่ลูกของนางวิมาลาและทศกษัตริย์วงสา
 ฉบับของเจ้าสุริยวงศ์กล่าวว่าเมื่อเจ้าหงส์หินลงมาจากรวรรคไปหานางแล้ว
 บอกว่าเป็นลูกนั้น เมื่อนางวิมาลาไม่เชื่อเจ้าหงส์หินจึงอธิษฐานว่า ถ้าตนเป็นลูกของ
 นางจริง ขอให้น้ำนมพุ่งออกจากถันนางเข้าสู่ปากของตน

แต่ฉบับของพระยาโลมาวิสัยกล่าวว่า เมื่อนางวิมาลาฟังคำบอกเล่าของกุมารนั้น
 แล้วก็นึกสงสัยจึงอธิษฐานอย่างเดียวกันเพียงแต่เปลี่ยนตัวผู้อธิษฐานเท่านั้น โดยที่
 ใจความของคำอธิษฐานนั้นเหมือนกัน

๓.๙ การเล่นสะบ้า

ฉบับของเจ้าสุริยวงศ์กล่าวว่าราชกุมารทั้งหกเล่นสะบ้าทองคำกับลูกของเสนา
 ข้าราชการเป็นประจำ วันหนึ่งเมื่อเจ้าหงส์หินไปในเมืองและพบการเล่นดังกล่าว
 ก็อยากเล่นบ้าง ครั้นกลับถึงบ้านแล้วก็อ่อนวอนขอให้แม่จัดหาลูกสะบ้าทองคำให้
 เมื่อนางวิมาลาสนใจหนัก เขาก็ไปเก็บเอาหมากบ้านิมแดงมาให้ลูกซึ่งลูกก็พอใจ
 รุ่งขึ้นจึงไปขอเล่นกับราชบุตรเหล่านั้น ราชบุตรเห็นว่าตนจะเสียเปรียบจึงไม่ยอม
 จะเล่นด้วยจนกระทั่งเจ้าหงส์หินต้องบอกว่าถ้าตนแพ้จะยอมเป็นทาสรับใช้ให้คุ้มค่า
 กับราคาทองที่ต้องเสีย เมื่อตกลงดังนั้นแล้วจึงเริ่มเล่นได้

พระยาโลมาวิสัยกล่าวว่ากิตติศัพท์การเล่นสะบ้าทองคำของราชบุตรทั้งหลาย
 เป็นที่เลื่องลือไปจนถึงทศกษัตริย์วงสา ซึ่งประกอบด้วยภารกิจที่ต้องเล่นอยู่โดยลำพัง

และรู้สึกเหงา เมื่อได้ข่าวดังนั้นแล้วก็จัดลูกสะบ้านิมแดงใส่ยามไปเล่นด้วยตนเอง โดยไม่ต้องรบกวนแม่ เมื่อไปถึงลานสะบ้าเหล่าราชบุตรก็ชวนเล่นและอนุญาตว่า แม่ลูกสะบ้าของพระโพธิสัตว์จะเป็นสะบ้านิมแดงก็ให้เล่นด้วย และถ้าชนะก็ให้ริบลูกสะบ้าทองคำไปได้ แต่ก็มีใครพูดถึงในกรณีที่ถ้าทุกคชศัตถียวงสาเกิดแพ้ขึ้น

๓.๑๐ การข้ายักษ์ประจำเมือง

ฉบับของเจ้าสุริยวงศกล่าวว่เมื่อเจ้าหงส์หินแม่จะไ้รับคำท้าทวนจากราชบุตรว่ไมควรรถลับบ้านในเย็นวันนั้น เพราะเป็นวันที่ตรงกับกำหนดที่ยักษ์จะมาคอยดักจับกินคนที่ จะเข้าออกประตูเมืองค่านไ้คือทางที่เจ้าหงส์หินไซ้เป็นเส้นทางประจำนั้นก็ไม่หวั่นเกรง ประกอบกับไ้มีการกล่าวถึงว่วันนั้นเจ้าหงส์หินนำเอาพระขรรค์ที่พระอินทร์มอบให้ซัดสะเอวไปด้วยจึงมีไ้หวาดกลัวแต่ประการไ้ เมื่อออกไปนอกเมืองนั้น ยักษ์วิ่งเข้าหาเพื่อจะจับกิน เจ้าหงส์หินจึงไซ้พระขรรค์นั้นตัดคอยักษ์ในทันที

ฉบับของพระยาโลมาวิสัยนั้น ทุกคชศัตถียวงสาไ้ได้รับคำท้าทวนต่างๆ เหมือนกัน เมื่อกล่าวถึงยักษ์ก็พรรณาลักษณะยักษ์ไ้เห็นความน่ากลัวมากมาย ครั้นยักษ์กรากเข้า จะจับทุกคชศัตถียวงสานั้น ทุกคชศัตถียวงสาไ้ร้ายมนต์สะกดไ้ยักษ์จึงงังแล้วดอดพระขรรค์ออกจากที่ซ่อนในปีกเสื้อแล้วตัดคอยักษ์นั้นนั้น ดังที่กล่าวไว้ดังนี้

"...จอมขรลัต ่องเจ้าบ่าวน้อย	เถกะยาเถ้าหัวชา
จอมเจื่องท้าว สวาดควยคดา	ว่อาวูชา ยักหย่มาไ้ไล
สพพยกชา ปรายนตุ	ว่อันใจใจ กังกล้าไ้โยยักร้าย
เจ้าบ่ดอยหน บ่คานบ่ยาย	ยีนหญูถาวามายามา
เจ้าค้อยซัก ควยมีกล้าชวา	ดอดเอาชคา มีค่น้อยค้ำแกว
อันมีริทธิ เตชผานแฉว	อันเป็นของอินแต่ฟ้า
ออกจากรบปลือออ ธิปรยวบ่ชา	ดอดฝักแกวถูชขย
ว่คายเทอะยัก มิงหย่าไฟไหน	เจ็อหัวกาย ย่ายักเผดเถ้า
สรักถูชขย คาปทีพแห่งเจ้า	ถูกค้อกายเผดยัก

หนึ่งรำลึกถึงพระโพธิสัตว์ขึ้นได้จึงเสนอให้จ้างเจ้าหงส์หินไปด้วย ซึ่งเหล่าราชบุตรก็เห็นพ้องและให้บริวารค้นหาตัวเจ้าหงส์หิน เมื่อพบตัวแล้วกุมารเหล่านั้นจึงชวนเจ้าหงส์หินไปในที่เฉพาะของคนแล้วเอ่ยปากขอจ้างในที่นั้น

ฉบับพระยาโลมาวิสัย เมื่อเหล่าราชบุตรได้รับคำบัญชาแล้ว ต่างองค์ก็ระหัดท้อไปหมดและเดินไปที่ลานสระบัวโดยไม่ตั้งใจ ครั้นพบบุคคลชดชยวงสาในที่นั้นก็เลยอ่อนวอนขอจ้างให้ไปค้นหาพระเจ้าย่าถวายกัน

๓.๑๓ สาเหตุการที่พระโพธิสัตว์เดินทางจากค่ายรึมนำไปค้นหาพระเจ้าย่าโดยลำพัง

ฉบับของเจ้าสุริยวงศ์ เมื่อคณะผู้ค้นหาพระเจ้าย่าไปถึงฝั่งน้ำก็ตั้งค่ายลงที่นั่น เมื่อพระโพธิสัตว์ถามว่าทำไมจึงหยุดเมื่อจะต้องไปอีกไกล ราชบุตรทั้งหมดก็บอกว่าเมื่อมีแผ่นน้ำขวางอยู่นั้นก็ไม่อาจข้ามไปได้ พร้อมกับนั้นก็อ่อนวอนให้พระโพธิสัตว์ไปค้นหาตามลำพังและพวกตนจะอยู่รอที่ค่ายนั้น

ฉบับของพระยาโลมาวิสัย เมื่อตั้งค่ายลงที่ฝั่งน้ำแล้ว บุคคลชดชยวงสา ก็เข้าไปหากุมารเหล่านั้นและบอกให้รออยู่ในที่นั้นพร้อมกับบริวาร ตัวเองอาสาที่จะไปค้นหาพระเจ้าย่าตามลำพังและจะค้นหาให้ได้

๓.๑๔ การพบนางมุกขวดี

ฉบับของเจ้าสุริยวงศ์ เมื่อท้าววสสวโรพญาภิษัสังตัวชิตาและเจ้าหงส์หินให้ร่วมหอหลังจากการวิวาห์แล้วนั้น เจ้าหงส์หินก็เอาพวงมาลัยที่ตนเองร้อยขึ้นมาจากดอกไม้ในป่าสวมแขนนาง

ฉบับของพระยาโลมาวิสัย บุคคลชดชยวงสาไม่ไค้มอบของสิ่งโลกแก่มุกขวดี

๓.๑๕ การพบพญาภิษัผู้เป็นบิดาของนางจุฬคันธา

ฉบับของเจ้าสุริยวงศ์ เมื่อพญาภิษัถามเจ้าหงส์หินว่าเป็นใคร มาจากไหน ขึ้นบนปราสาททำไม การถามนี้ประกอบด้วยอาการคุกคามด้วย เมื่อพญาภิษัได้รับคำบอกเล่าว่าชายหนุ่มผู้เป็นแขกนั้นเป็นพระโพธิสัตว์ก็มองสำรวจที่เท้าของเจ้าหงส์หิน เมื่อเห็นลายกงจักรอันเป็นสัญลักษณ์ของโพธิสัตว์แล้วก็ยอมอ่อนน้อมและยกธิดาให้

ฉบับของพระยาโลมาวิสัย เมื่อพญากุมภีณ์ทักถามด้วยอาการคุกคามท่านเอง เคียวกันแล้ว ทุกคชตติยวงสาгіตอบความตามจริงและถามพญายักษ์ว่าพอจะรู้เรื่องที่คุณค้นหาบ้างหรือไม่ พญายักษ์เมื่อไคยินคำพุกก็รู้สึกเอ็นดูจึงจูงไปนั่งร่วมแท่นเคียวกันแล้วก็ยกธิดาของตนให้ในที่สุด

๓.๑๖ การพบเมืองฉิบ

ฉบับของเจ้าสุริยวงศ์ ท้าวอนุมาญ์เป็นพ่อของนางสร้อยจันทาเป็นผู้ชี้ทางไปเมืองฉิบแก่เจ้าหงส์หิน ซึ่งเมื่อไปตามคำบอกเล่าก็พบเมืองฉิบจริง

ฉบับของพระยาโลมาวิสัย เมื่อทุกคชตติยวงสาออกจากเมืองของสร้อยจันทานั้น ท้าวอนุมาญ์ได้บอกทางไปเมืองฉิบให้แต่ได้พบด้วยบารมีของตนเอง

๓.๑๗ การพาพระเจ้ายาออกจากเมืองฉิบ

ฉบับของเจ้าสุริยวงศ์ เมื่อเจ้าหงส์หินเห็นหญิงแก่อยู่คนเคียวในเพิงกิ่งไม้ ก็คิดว่าน่าจะเป็นพระเจ้ายาจึงเข้าไปหาและไค้สนทนากันยักยว ก่อนพาพระเจ้ายาขึ้นร่วมนั่งหลังหงส์ไค้ท่าลายที่พักและสมบัติของพวกฉิบ จากนั้นก็พาพระเจ้ายาหนีไปบังเอิญที่พวกฉิบกลับมากเห็นร่องรอยจึงพากันเหาะไล่ซึ่งตัวพระเจ้ายา เจ้าหงส์หินต้องรบกับฉิบอย่างหนัก หลังจากการรบครั้งนั้นแล้วก็ต้องรบกับฉิบที่ขอบถิ่นเนื้อข้างอีกคนหนึ่งด้วย เมื่อฆ่าฉิบไค้เกือบหมดเมืองแล้วก็ไปหาที่พักเอาแรงไค้รมไม้ ก่อนที่จะไปยังเมืองของชายาทั้งสามต่อไป

ฉบับของพระยาโลมาวิสัย เมื่อทุกคชตติยวงสาชี้หงส์ไปเห็นหญิงแก่คนเคียวในหมู่เพิงกิ่งไม้ก็แน่ใจว่าหญิงนั้นจะต้องเป็นพระเจ้ายาแน่ จึงบังคับหงส์ลงไซในถิ่นนั้นแล้วพาหญิงแก่ผู้นั้นขึ้นขี่หงส์ด้วยแล้วก็ให้หงส์บินหนีไปทันทีโดยไม่มีทสนทนา พอหงส์ขึ้นสู่อากาศแล้วก็มุ่งหน้าไปยังเมืองของนางสร้อยจันทาทันที ดังนี้

...ยามเมื่ออท้าว ขึ้นกหงกาย
ชคตติยวง เจ้าคนบุญถว้าง
ที่กางคองกาย ยินคีสว้างยาว

ที่กางคองกาย ฉิบใหญ่สว่าง
ไฟหันไคยยาออกทาว
กัปยาเจ้าเทวี

ในวันนั้น หมูยักษ์ฝูงนี้
 ไผ่แฉ่วหากิน ไผ่วินเสป่ล้าง
 เขาพากันเข้า ห้วยป่าท่าทาง
 เขาลย้าไว้ มาสมคั่งใจ
 ค้วยคั้วรพัน เจ้าหกเข้าใกล้
 จุงเฮงมี ย้าเจ้าออกไธ
 สญญานก รีปรยวงจงจำ
 พาเอาชาย ก็ปั้งแม่เถา
 จุงพาเอาเผื่อ สู้ทองทองฟ้า
 นกขี้ท้าว พาเอาคั้วคน
 ชวากชว้ายคน พิกหลัง เบ่นหน้า
 พากันหนี จากกองปล่ายัก
 เจ้าจิ้งร้อง แม่ควงบุปผา
 ขอเงินนาย แม่คั้วคกป้อง
 มาเหิอะนาย ที่แพงเพื่อนพ้อง

ไผ่แฉ่วคี่ลี เข้าคองป่ากว้าง
 หากวางทรายแรคขวาง
 บั๋อวังเอื้อออไโร
 เจ้าคั้วไฟ ปรสพปไค้
 รีปรยวงพันชวะไชว
 สู้หลังทองแก้วผาคำ
 วาหงผาคำ จุงรยวรีปเตา
 สยองไฟพันหยาชา
 คั้วผาผาภายบนเหิอะ
 สยองสือบน รัคเมกคั้วผา
 รีปรยวงพันมากนัค
 แฉวรอกแก้วจันทา
 พิกคี่นมา เิงดองเซคทอง
 สมงามเงาวัดวอง
 จักเมืออสูทองพาลา..."

๓.๑๘ การพาชายาทั้งสามเดินทางไปสู่พาราณสีของพระโพธิสัตว์

ฉบับของเจ้าสุริยวงศ์ เมื่อเจ้าหงส์หินเรียกนางทั้งสามกลับพาราณสีนั้นแต่ละนาง
 ก็ไปลาพ่อและอธิษฐานยกปราสาทเหาะตามหงส์ไป ในระหว่างทางเมื่อเห็นว่าที่ไหน
 เป็นที่น้ำร้อนรมย์แล้วก็จะพานางแฉะเที่ยวเรื่อยไปจนถึงฝั่งน้ำตรงข้ามกับค่ายในที่สุด
 ฉบับของพระยาโลมาวิสัย เมื่อเรียกนางทั้งสามแล้วก็พานางเดินทางอย่างรวดเร็ว
 จนถึงฝั่งน้ำคานตรงกันข้ามกับค่ายภายในเวลาไม่ถึงหนึ่งวัน ดังที่กล่าวไว้ดังนี้

๑. พระยาโลมาวิสัย, "กล่าวขอหงส์ผาคำ", บทที่ ๑๑

"...ชคตียบ เจ้ายอดใจหวาน
 คัดไพบา ริมชนฝ่ายหน้า
 หน่อพุทฺธิ สรเกจแผ่นผ้าย
 พรทอนทาว เจ้ายอดบัวหวัร
 บมีสังกา สุนเทสลิ่ง
 กัทังออกไธ เจายาแหงคน

พานางนงคราน ขึ้นปอมเมกผ่า
 ที่หมุ่ท้าวหญุกองฟิ่ง
 เริงรักบัพพวัน
 ไผ่ควยควรพัน ลงจุสอจ้ง
 ลงยอบยั้งหญูริมชน
 ทังเมยมงคร สามนางหนุ่มหน้อย...ร

๓.๑๕ นางทั้งสามออกตามหาสามี

ฉบับของเจ้าสุริยวงศ์ เมื่อนางทั้งสามรอสามีที่ปราสาทตั้งแต่ตอนพลมค่าจนถึงสามโมง(เช้า)ของวันรุ่งขึ้น เมื่อสามีไม่กลับก็ชวนกันยกปราสาทไปค้นหา พอไปถึงบริเวณค่ายร้างก็พบศพของสามีในทันทีที่ไปถึง

ฉบับของพระยาโลมาวิสัย มีใ้คกล่าวว่ทุกคนชคตียบวงสาพาพระเจ้าย่าไปหาเหล่าราชกุมารเวลาใด แต่ผู้เขียนเห็นว่าเวลาที่พาไปนั้นควรจะได้เปรียบกับที่ปรากฏในสำนวนของเจ้าสุริยวงศ์ เพราะบอกว่าเดินทางพาพระเจ้าย่าและชายาไปที่ค่ายนั้นยังไม่ครบวันก็ถึงแล้ว พอถึงที่นั้นก็บอกให้นางทั้งสามรออยู่ในปราสาทแล้วตนเองก็พาพระเจ้าย่าไปส่งในทันที เมื่อไปแล้วนางทั้งสามก็คอยจนเห็นมืดเวลาเช่นนั้นจึงชวนกันออกไปตามหาที่ค่ายโดยมิไ้คยกปราสาทไปด้วยและไม่บอกว่าเดินทางไปด้วยวิธีใด ตอนที่นางทั้งสามไปนั้นเป็นเวลากลางคืน ดังนั้นสภาพจึงวังเวงชวนให้เกิดความหวาดกลัวอย่างยิ่ง นางทั้งสามจึงคร่ำครวญและค้นหาอยู่นานกว่าจะพบศพ

๓.๒๐ พระอินทร์แปลงองค์เพื่อลองใจนางทั้งสาม

ฉบับของเจ้าสุริยวงศ์ พระอินทร์แปลงกายสามครั้งคือ ครั้งแรกแปลงเป็นกษัตริย์หนุ่มรูปงามมาชวนนางให้ตัดใจทิ้งศพบไปเป็นชายาของตนและจะให้ให้มีทรัพย์สิ้นและบริวารอีกด้วย เมื่อนางทั้งสามไม่ตกลงก็แปลงเป็นยักษ์แก่เข้ามาขอกินศพแล้วจะส่งนางกลับ

ไปยังเมืองของนาง เมื่อนางไม่ต้องการเช่นนั้นและยังเกลียดให้กินพวกนางแทนหลังจากที่เนาศพสามีแล้ว พระอินทร์ที่แปลงเป็นยักษ์ทราบเช่นนั้นก็จากไป และต่อมาก็แปลงเป็นพราหมณ์เข้าไปที่ซากศพโดยไม่พูดใดๆทั้งสิ้น จักสารเอายาทิพย์มาชุบไล้ที่บริเวณหัวใจแล้วดูไปทั่วร่าง เมื่อเจ้าหงส์หินพื้นขึ้นมาแล้วก็บอกว่าคนเป็นพระอินทร์และอวยพรให้ทุกคน จากนั้นแล้วจึงเสด็จขึ้นสู่สวรรค์

ฉบับของพระยาโลมาวิสัย พระอินทร์แปลงกายเพียงสองครั้ง คือเป็นกษัตริย์หนุ่มมาชักชวนให้ไปกับคนและเป็นยักษ์แก่มหาชอกินศพ เมื่อเห็นว่านางเหล่านั้นมีความรักที่เหนียวแน่นกับบอกว่านางยังรักสามีของตนที่ตายอยู่นั้นจริงๆแล้วก็จะก็จะชุบชีวิตให้และบอกกับนางทั้งสามว่าคนเป็นพระอินทร์ที่ลงกช่วยคำชูพระโพธิสัตว์ และยังเล่าต่อไปว่าเคยช่วยพระโพธิสัตว์องค์นี้มาแล้วครั้งหนึ่งคือตอนที่ถูกนางทั้งหกประทุษร้าย คราวที่จะไปหาแม่ก็ไค้มอบหงส์มาค่าให้เป็นพาหนะ และครั้งที่มาชุบชีวิตนั้นก็นับว่าเป็นการมาช่วยครั้งที่สอง เมื่อเล่าเรื่องเสร็จแล้วก็เอาน้ำทิพย์เทเขาปากพระโพธิสัตว์และรดไปทั่วร่าง เมื่อพระโพธิสัตว์ฟื้นแล้วก็อวยพรให้และจากนั้นจึงเสด็จขึ้นสู่สวรรค์

๓.๒๑ การที่พระโพธิสัตว์พาชายาทั้งสามกลับสู่เมืองพาราณสี

ฉบับของเจ้าสุริยวงศ์ เมื่อพระอินทร์เสด็จกลับแล้วเจ้าหงส์หินก็ชวนนางไปสู่เมืองพาราณสีโดยตนเองขี่หงส์ไปและนางทั้งสามก็อธิษฐานยกปราสาทของตนตามไปจนกระทั่งถึงสวนดอกไม้นอกเมืองก็ให้ปราสาทตั้งรายกันอยู่แล้วพานางเข้าไปหานางวิมาลา คือเมื่อท้าวพาราณสีรับนางวิมาลา กลับสู่บัลลังก์นั้นก็ได้รับนางทั้งสามขึ้นข้างไปอยู่ในวังโดยที่ปราสาททั้งสามหลังนั้นก็ยกขึ้นเองและไปตั้งอยู่ในบริเวณวัง

ฉบับของพระยาโลมาวิสัย เมื่อพระอินทร์กลับแล้วทุกคชชาติวงสาภักพานางทั้งสามขึ้นนั่งหลังหงส์เหาะกลับปราสาทพร้อมกันแล้วบอกนางทั้งสามให้อยู่ในปราสาทรออยู่ในที่นั้นส่วนคชเองจะกลับไปหาแม่เสียก่อน เหตุการณ์ผ่านไปจนกระทั่งท้าวสุริยวงศ์รับเอานางวิมาลาและตายายทั้งสองพร้อมกับทุกคชชาติวงสาเข้าไปอยู่ในวังแล้ว จึงได้ขออนุญาตพระราชบิดามารดาไปรับนางทั้งสาม เมื่อไปถึงที่ปราสาทตั้งอยู่ก็มีไค้บังคับให้หงส์ร่อนลงสู่พื้นดิน แต่ไค้เรียกนางเหล่านั้นให้ยกปราสาทตามไปจนกระทั่งเข้าไปตั้งปราสาทอยู่ในบริเวณวังในที่สุด

๓.๒๒ พระเจ้ายาเลาถึงการดำรงชีวิตอยู่กับพวกผีดิบ

ในฉบับของเจ้าสุริยวงศ์นั้นเมื่อพระเจ้ายาพบกับพระโพธิสัตว์ในเมืองผีดิบ ก็ได้เลาถึงความลำบากในค่านอาหารว่าไม่สามารถกินเหมือนพวกผีดิบได้เพราะพวกนั้นกินเนื้อดิบๆ นางจึงได้เอาเนื้อดิบส่วนของเธอมาทำเป็นแทนหมูกิน บางคราวถ้าพวกผีดิบเหล่านั้นพบผลไม้หรือหัวมันพวกผีดิบเหล่านั้นก็จะเอามาให้ เรื่องความลำบากในค่านอาหารครั้งที่เลาให้พระโพธิสัตว์ฟังนี้ พระเจ้ายาได้เลาแก่ท้าวพารานสีและพระญาติวงศ์ในคราวแรกที่กลับเมืองอีกครึ่งหนึ่งโดยละเอียด ฉบับของพระยาโลมาวิสัยไม่กล่าวถึงเรื่องนี้

๓.๒๓ การสร้างสถานการณ์เพื่อให้ท้าวพารานสีพบพระโพธิสัตว์ได้

ฉบับของเจ้าสุริยวงศ์ เมื่อพระเจ้ายาเลาเรื่องที่เจ้าหงส์หินพาตนกลับเมืองแก่ท้าวพารานสีแล้ว ท้าวพารานสีจึงโปรดให้จัดงานใหญ่ขึ้น มีการละเล่นทุกชนิดและป่าวประกาศให้ชาวเมืองไปร่วมงานทุกคนแม้ผู้ที่มิคลั่งก็คิดตัวอยู่ก็จะไม่จับ บริเวณงานนั้นได้มีการล้อมรั้วไว้ให้มีทางเข้าออกทางเดียวและทำพลับพลาไว้ใกล้ประตูนั้นเพื่อให้พระเจ้ายาขึ้นไปอยู่คอยดูคนที่มาเที่ยวงาน เจ้าหงส์หินเมื่อได้ข่าวว่าในเมืองมีงานใหญ่เช่นนั้นก็ไปดู เมื่อพระเจ้ายาเห็นเขาก็จำใจจึงโปรดให้หญิงรับใช้พาตัวไปหาแล้วเข้าเฝ้าท้าวพารานสีในที่สุดและเจ้าหงส์หินก็ได้เลาความเป็นมาของตนให้ท้าวพารานสีทรงทราบโดยทุกประการ

ฉบับของพระยาโลมาวิสัย เมื่อท้าวพารานสีโปรดให้จัดงานใหญ่ขึ้นนั้นก็มิได้กล่าวว่ามีการจัดประตูเข้าออกเพียงแห่งเดียวหรือให้มีพลับพลาขึ้นมาเป็นพิเศษ เพียงแต่พระเจ้ายาไปคอยจับตาดูคนที่ไปเที่ยวงานเท่านั้น และในคราวนั้นทุกคชชาติวงสา ก็มีได้ประสงค์จะไปเที่ยวงานเท่านั้นแต่ได้กล่าวว่าต้องการไปแสดงตัวในฐานะที่ตนมีความชอบในการที่พาพระเจ้ายากลับเมือง ดังที่ปรากฏดังนี้

...พ่ายพันคน ท่อฟองฝ้ายคัน	จาเชิงมาคาออกไชย
กัปู้ย่าเดา จาสวรรดอกไม้	จักไฟสู่ทองโนววง
จयरจาม่วนโพระ ค่ายสำนยงสง	จักเมื่ออสู่วาง พอยหลวงอากาศ่าง

มอญไค่ยานาย รอดถึงเมืองกว้าง ควรรเมื่ออสร่างซาบหาว
 จักเมื่อไหว ภิฑูรน้อยน้าว บอกละค้วยกรिया
 เจ้าไหนป่นอม ยิ่งแม่มาตา สานสิ่งลา ปู่ยาสองเถา..."

๓.๒๔ การประหารมเหสีรองและราชบุตรทั้งหก

ฉบับเจ้าสุริยวงศ์ เมื่อท้าวพาราสีทราบวาทังสิบสององค์เป็นผู้คิดประทุษร้าย
 แก่นางวิมาลาและพระโพธิสัตว์เช่นนั้นก็โปรดให้มีการพิจารณาคดีโดยไขกฏหมาย
 เป็นหลัก และเมื่อเห็นว่ามีโทษถึงประหารก็โปรดให้มีการประหารตามที่ตราไว้ในกฎหมาย
 ฉบับพระยาโลมาวิสัยกล่าวว่า เมื่อท้าวปฐนคปเห็นว่าทั้งสิบสององค์มีความผิดก็ได้อ
 โปรดให้นำไปประหารในทันที

๓.๒๕ การเชิญนางวิมาลากลับวัง

ฉบับเจ้าสุริยวงศ์ ท้าวพาราสีโปรดให้เสนาไปเชิญโดยตรงและแนวทางในการ
 เจริญโดยละเอียดซึ่งเสนาจะไปพูดตามนั้นทุกคำ เมื่อนางไม่ยอมกลับจริงๆก็เข้าไป
 กราบทูลเรื่องราว ท้าวพาราสีก็โปรดให้เตรียมทางเสด็จและผู้คนให้พร้อม รุ่งขึ้น
 พระองค์ก็เสด็จไปพร้อมกับพระโพธิสัตว์ เมื่อนางยอมกลับเพราะเห็นแก่ลูกแล้วก็
 มีขบวนแห่กลับเมืองพร้อมทั้งชายาของเจ้าหงส์หิน ส่วนตายายทั้งสองนั้นนางวิมาลา
 และเจ้าหงส์หินก็โปรดให้เสนารับเข้าไปอยู่ในวังค้วยในตอนหลัง

ส่วนฉบับของพระยาโลมาวิสัยนั้น เมื่อท้าวปฐนคปโปรดให้เสนาไปเชิญนางวิมาลา
 กลับเมืองและไม่สำเร็จนั้นก็โปรดให้โอรสไปเชิญเองในวันรุ่งขึ้น ต่อเมื่อทราบว่า
 นางยอมกลับแล้วพระองค์จึงเสด็จไปด้วยกระบวรพลอีกทีหนึ่ง ครั้นถึงแล้วก็มีการ
 ปฏิสันถานสามัคคีกับนาง ดังนี้

"...อิราชท้าว จึงจักจรจา
 นางมวลสติก สารานแห่งห้อง
 กับค้วยจาสวร ปู่ยาแก่นไชย

ว่าคัวร์า เหวที่ของ,
 ที่สวนอัญญาณคอกไม้
 บัโสกเส้าสันโค

วิทยาธิร้าย บิมาเตงใจ
 เจปหัวมัวตา มาถูกมาคอง
 บิขี้บหนาว หักไอสยบทอง
 รีเข้าแลน้ำ โภชนนรจัย
 ยิงบิพ้อ ซาคหลังทวิคหน้า
 รับคยวนี้ โครอะร้ายคาหนี
 จักเอานาง แมเมืออหฺยหอง
 หีรฐา ประชาชนยาว

โรคคไทย อันโคบ้ของ
 กับเทวีนาคนอง
 บิถูกคองสันไต
 แขนเดินสไบ เครื่องทรงเลื้ออผ้า
 หือสยงคราบอินทรี
 โสมคี้ คิม่าถูกคอง
 ทยมพรองคร่าชทาว
 เปนปิ่นเกล้าพาราเหือะ..."^๑

เมื่อปลอมประโลมจนนางยอมกลับเมืองแล้วก็ทรงโปรดให้โทรหาฤกษ์ ตอนที่กลับนั้น ท้าวปุรันตปทรชข้างร่วมกับนางวิมาลาและทุกคชคดียวงสำนึ่งข้างร่วมกับตายายเจ้าของสวน เมื่อถึงวังแล้วบรรดาประชาชนเสนาข้าราชการก็ถวายการรณนำท้าวขวัญตาม ประเพณีแล้วสถาปนานางขึ้นเป็นมเหสีอีกครึ่งหนึ่ง

๓.๒๖ สุนัขลายดำที่นางมเหสีรอนนำมาแทนตัวทารกของนางวิมาลา

ฉบับของเจ้าสุริยวงศ์กล่าวถึงในตอนต้นจนกระทั่ง เมื่อนางวิมาลาไปอยู่ที่สวนดอกไม้ จากนั้นแล้วก็ไม่กล่าวถึงอีก

ฉบับของพระยาโลมาวิสัย นางวิมาลาโปรดให้เลี้ยงสุนัขตั้งกล่าวไว้โดยให้อาหารอย่างดีกิน และยามนอนก็นอนบนเบาะที่เย็บให้เป็นพิเศษและเผื่ออยู่ที่บันไดปราสาท ที่นางวิมาลาอยู่นั้น

๓.๒๗ ประชุมชาคก

ฉบับของเจ้าสุริยวงศ์ เมื่อเรื่องจบลงแล้วก็มีเพียงโคลงสรุปคดีจากเรื่องนี้ไว้เท่านั้น ฉบับของพระยาโลมาวิสัยมีประชุมชาคกคือกล่าวว่าคุณคดีในเรื่องหงส์มาคำตรงกับบุคคลใดในพุทธประวัติซึ่งตรงกันกับที่ปรากฏในประชุมชาคกในคำวกรรม^๒

๑. พระยาโลมาวิสัย 'คำวของหงส์มาคำ', บทที่ ๑๗

๒. คูวิทยานิพนธ์ บทที่ ๓ หน้า ๑๑๔

๔. การใช้ศัพท์

ฉบับของเจ้าสุริยวงศมี "คำสมัย" หรือศัพท์สมัยใหม่ที่รับอิทธิพลมาจากภาษาไทยกลางหรือภาษาของชาติที่มาเกี่ยวข้องกับสมัยนั้น โดยเฉพาะภาษาไทยกลางมีป็นอยู่ในเรื่องเป็นอันมากดังที่ผู้เขียนได้รวบรวมไว้ในภาคผนวกของวิทยานิพนธ์นี้แล้ว การใช้คำจากภาคกลางในเรื่องนี้ นับได้ว่าเป็นหัวใจของชาวลานนาไทยที่มีโอกาสได้เริ่มรู้จักขอเขียนต่างๆของคนไทยในภาคกลาง ดังนั้นเมื่อคำดังกล่าวปรากฏในเรื่องหนังสือนี้ก็นับว่าเป็นปรากฏการณ์ของกาวใหม่ในค่านภาษา คือการรวมตัวระหว่างคำที่ใช้กันอยู่ในลานนาไทยและคำของไทยภาคกลาง ดังนั้นเรื่องหนังสือนี้จึงเป็นเครื่องประกาศว่ายุคของการใช้ภาษาลานนาตามแบบที่เป็นมาในชีวิตประจำวันหรือในข้อเขียนต่างๆก็จะต้องเปลี่ยนแปลงไปเป็นว่ารับเอาอิทธิพลของไทยภาคกลางไปใช้มากยิ่งขึ้น ดังนั้นคุณค่าอีกประการหนึ่งของเรื่องหนังสืออันที่เจ้าสุริยวงศบรรจงสร้างขึ้นก็คือ เป็นงานที่นำเอาภาษาไทยกลางคลุกเคล้าเข้ากับภาษาลานนาทำให้เกิดความแปลกใหม่ในวงวรรณกรรมของลานนาและเป็นต้นแบบที่นักแต่งร่วมสมัยถือเป็นแบบฉบับในการสร้างผลงานของตนในเวลาต่อมา

ฉบับของพระยาโลมาวิสัยนั้นบรรจุไว้ด้วยศัพท์อันนับได้ว่าเป็นภาษาลานนาโดยแท้ นอกเหนือจากการนำเอาศัพท์บาลีมาป็นอยู่เพราะอิทธิพลของพุทธศาสนานั้น ถ้าจะดูพิเคราะห์ที่ศัพท์เหล่านั้นแล้วก็ย่อมเป็นการแสดงถึงภูมิรู้ของพระยาโลมาวิสัยว่ามีความสามารถในการใช้ศัพท์เหล่านั้นได้เหมาะสมก่อให้เกิดความไพเราะในการอ่านและได้ช่วยให้มีการศึกษาในค่านการใช้คำอีกด้วย ถึงแม้ว่าคำขอของทานผู้นี้จะผ่านการคัดลอกต่อกันมาซึ่งอาจมีการสะกดอักษรที่คลาดเคลื่อนอยู่บ้างแต่ก็พอจะเป็นที่สังเกตได้ว่าศัพท์เดิมควรจะเป็นอย่างไร เช่น

"...ชิราชท้าว เจ้าเสตสัศขาว ชอบกองเพิงพาว จิกจอมเจืองเจ้า..."
 ชิราช ควรจะมาจากคำว่า อชิราช
 เสตสัศ ควรจะเป็นคำเดียวกับ เสวตฉัตร

- "...จักที่คกถูร ตกกินคำไต เมทธิแผ่นดินพร...."^๑
 เมทธิ ควรจะเป็นคำเดียวกับ เมทธิ
- "...สหัสสเนศ ท้าวจิ้งไขกอร วิวรอร แคเกล้าแก่เหง้า..."^๒
 สหัสสเนศ ควรจะเป็นคำเดียวกันกับ สหัสเนตร
 วิวรอร ควรจะเป็นคำเดียวกันกับ วิวรรณ
- "...เจ้าหน่อท้าว ปฏิสนฐาน ว่าพรองคราน เหนือหัวเกศเกล้า..."^๓
 ปฏิสนฐาน ควรจะเป็นคำเดียวกันกับ ปฏิสนดาร
- "...เอาคันทิคำ หล่อออกทอามเจ้า หคหล่ออลงปากท้าว..."^๔
 คันทิ ควรจะเป็นคำเดียวกันกับ คนตี
- "...ไครที่ตรวี่ร พันลงรปห่ง สุคนชอรฝ่ายฟ้า..."^๕
 สุคนชอร ควรจะตรงกับคำว่า ชุคนชร
- "...พรสุริยา ท่องทวยเขาแก้ว แม่ช่ออ้ง เชินย้งรด
 แสงภาณุ ช่อเชินจุงก หยุกภักจั้ง เปนคราเทือะ..."^๖
 อ้งเชิน ควรจะตรงกับคำว่า อัญเชิญ
 ภาณุ ควรจะตรงกับคำว่า ภาณุ

๑. พระยาโลมาวิสัย, "คำวชอหงส์ผาคำ", บทที่ ๒

๒. เรื่องเดียวกัน บทที่ ๓

๓. เรื่องเดียวกัน บทที่ ๑๓

๔. เรื่องเดียวกัน บทที่ ๕

๕. เรื่องเดียวกัน บทที่ ๕

๕. พรรณนาโวหาร

ฉบับของเจ้าสุริยวงศ์นั้น การเขียนใช้คำง่ายและดำเนินเรื่องอย่างรวดเร็ว ทำให้ได้ใจความกระชับรัด คึงั้นการพรรณนาโวหารจึงอาจย่อมนไปมาก

ฉบับของพระยาโลมาวิสัยมีพรรณนาโวหารอย่างมากมายทำให้เรื่องมีคุณค่ามากกว่าการที่จะถ่ายทอดการฟังอย่างเดียว ในตอนพรรณนางามขวดีนั้นกล่าวว่

"...งามยิ่งแถม บໍมีไผ่เหลืออ เนื้อนาคคิงเควรีอ ออรนวรนุรฝ่าย
ไกลสองแขน แกว่งเลาควายควาย ย่างย้ายพวงจักบิน

เหมือรวิสุกมม หากเนรมิต	หลอมหล่ออชวักว่แกง
เลงรูปน่อง แมอินแกลง	ชาวสูงแวน วณบ้เส้า
ถานานม แมสองคนเตา	เหมือรคับทองตันคลยร์ไวย
สองตาชชว แหงนางนาคไชย	เสมือคิงแกวอินทนิน
มนุสสลุ่มฟ้า แฉนหล่าสายสิน	คูนทชวคิน บัทยมแทกไค้
ชายโคหัน พ้ออกเอาใหม่	หญ่เรรนร่ารัก..."

ตอนพรรณนาภาพการบินของหงส์มาคำตอนที่ทุกคชตติยกุมารไปหาเหล่าราชบุตรเพื่อจะบอกถึงการที่นางวิมาลาอนุญาตให้ไปช่วยว่

"...ปุงจักนัถ ในเจคใจจา	ยังกอรมาคว่า แทงหินแกวกล่า
เหมือรมีจิตใจ ปรากฎค่อหน้า	คิงท้วงมาเอือกยก
ลวคักป่กาย เกฎที่เปนนก	แมปี้กกว้างหางยาว
มีตัวเปนนก วงงาสองชว	แกนคูปาว ชชวชวแสคส์อ
หมรมุยแสง แคนก่าแสคส์อ	มีวณตางตางนานา
พรบ้ภิจ หน่อชรสัศตรา	จิงยาทรา นั่งหลังนงแกว

นายสำนียง หยุ่แท้แจ้วแจ้ว
 เจ้าซิ่นกแล้ว บี้แจ่งจสจำ
 แกว่งไถววงว ขื่นไพคว่ายคว่าย
 แม่ปึกทาง กุงามชว้ายลว้าย
 เสียวแคววัก แอนผ่ายฉักทขิน
 จากอญญา พรวกคาเสยหัน

ว่าลุกเหือะลुकผาคำ
 ลวรงนคผาคำ สยองแณ่นผ่าย
 จยรจากซิ่นยกย่าย
 กางปึกอ้าพามิน
 สามรอบบิ้น ไหอะเหินผ่ายคั้น
 จากนั้ค้วยควรรสัพพัน..."

และจะเห็นได้ว่าพระยาโลมาวิสัยได้สอดแทรกบทกวีสรวดไว้มากแห่ง และบางตอน
 ของบทกวีสรวดนั้นยาวมาก เช่นตอนที่พระโพธิสัตว์ชอกกินนมกับบรรดาแม่และนางฟ้า
 ของพระอินทร์เป็นต้น บทกวีสรวดอีกตอนหนึ่งที่ยาวมากคือตอนที่นางทั้งสามออกตามหา
 พระโพธิสัตว์พามกลางสภาพที่น้ำกล้วต่างๆ ผู้เขียนขอยกตัวอย่างมาเพียงเล็กน้อยดังนี้

<p> "...ฟ้าเคือรคว่า ไหอะหาวบัพ พากันรยกรอง คัหยังบหายสอย รองรยทหา พื่อหิวหอกแห่ง ว่าปกคโหล้ง โกงขงเขนยัก รั้วผูราย ทองผ่ายคองไกล มากำจัก หีมอรม้วยหน้า ไหอะหอกหา ไพมาไควแล้ว ว่าสัคหยุ่น้ำ เจือกงุเหลิมไหล แรสขางเสื่อหมี ชอณั้ตัวเถ่า </p>	<p> ชวนกันให้รยวอย ก้มผ่อรอย คีเคือรบแจ่ง บัหันที่แพงที่รัก ว่าเลืออโคงเถ่าเอาไพชา มาพลนงไว พันแทงบั้นข่า, หีมอรณาาคาดคว่ำ บัหันเจือ่งเจ้าทางโค คัว่ามีพิคไม สกสับทอคเจ้า ขวิตค้อชนไร่วัก..." </p>
--	--

นอกจากขอแตกต่างดังที่กล่าวมาแล้วนั้น คำวซอทั้งสองฉบับมีความคล้ายคลึง
 กันในเรื่องโดยส่วนรวมเพราะเป็นเรื่องที่มาจากนิทานธรรมเรื่องเดียวกัน กล่าวถึง
 ธรรมีสุมบรรดาผู้ที่คิดร้ายต่อพระโพธิสัตว์เช่นเดียวกัน

๑. พระยาโลมาวิสัย, "ควานบองหงส์ผาคำ", บทที่ ๘

๒. เรื่องเดียวกัน บทที่ ๑๓